

ÅKE HAMMAR

SAMMANFATTNING ÅR 1944-49

År 1944 var jag 15 år och bodde med min mor och bror (Arne) vis Skomakar-
 torp i Svartå. Vi flyttade dit 1942 när min far blivit sjuk och ej längre
 kunde arbeta, han dog febr. 44. Mitt arbete var att svara för visst ladu-
 gårdsarbete och sköta utmätningen av mjölk till Svartås befolkning i små
 mjölkflaskor, som kördes ut med häst till invånarna. (Mjolk-Gustav).
 Ca 200 liter mättes upp i 2-4 liters krukor. Dessutom min uppgift var ren-
 göring av mejeriet för att vara o.k. till nästa mjölkningstillfälle.
 Mjölknings var 3 ggr dag. Började på morgonen kl.04.00 och slutade kl. 19.
 Var ledig 2 tim på f.m. och 4 tim på e.m. Denna tid användes att skaffa
 ved, ca 25 kbm, som skulle huggas och transporteras med häst från skogen.
 Fick låna häst vid gården, och veden jag fick hugga var gratis, dvs det ~~va~~
 var ved som var i uppröjnings syfte. Veden skulle även sågas och klyvas för
 att torka under sommaren.

Min lön var 50 öre i tim. dvs ca 4-5 kr dag. Då Arne gick fortfarande i
 skolan, och enda inkomst min mor hade var en änkepension 28 kr mån., var
 min inkomst ett måste för att vi skulle överleva. Vi betalade ej någon ~~hyr~~
 hyra. Utöver detta hade mor barnbidrag kr 70:- per mån.

~~Under febr månad när jag hämtade ut sjukpenning till far och jag blev in-~~
~~kallad till driftchefen på brukskontoret~~

Under mars månad utträttade jag ett ärende på Brukskontoret, och då blev
 jag ombedd att gå in till drifting. F.Hallgren. Han meddelade mig att han
 hade fått rekommendationer av lärare Abenius att jag skulle vara lämplig
 att lära göra tackjärnsanalyser. Under forts.skolan 43 då vi hade samhälls
 kunskap, vi lärde fylla i olika formulär med namn o titel. Min titel var
 bergsingeniör, och jag hade då en dröm att per korrespondens läsa ett yrke
 som var mycket matematik och kemiska formler. Under tidigare barnaår jag
 skulle bli lantbruksbokhållare eller lantbruksinspektor, jag var imponerad
 när ~~kk~~ bokhållare Thörne och greve Frölich, inspektor, kom på besök och
 jag följde far och dem i släptåg i ladugården. Djurbesättningen var ca 50
 djur, och det mesta kunde jag om dem, jag fick även frågor och beröm.
 När disponentens son Bo Risberg kom på besök, utexaminerad bergsingeniör,
 i sin nya gröna PV, jag ändrade min målsättning till bergsingeniör.
 Jag var mycket intresserad av erbjudandet, och fick löfte att när de hade
 fått en ersättare för mig i ladugården och mejeriet skulle jag få börja
 på jobba på brukskontoret, laboratoriet. Slutligen kom dagen den 1 juni-44
 då jag finkläd och portfölj cyklade till kontoret. Min mor var stolt,
 synd att far ej fick uppleva att en statarunge kunde bli brukstjänsteman.

Hur såg Svartå ut år 1944 och vad fanns för olika verksamheter, affärer etc.

Jag följer min cykelväg till brukskontoret. Jag kommer först förbi Smedstorp, där förste körare Hjalmar Andersson (Atterstig) vid Farmen bodde. Därefter kommer jag till Farmen, som var en stor gård inom Hasselfors, där jag växte upp, här fanns en djurbesättning av ca 50 kor och ett 10-tal hästar, traktorer var helt nytt, och personal var ladugårdsförman och andre man samt mjölkerska, stallare och körare samt rättare. Rättaren hette Johansson som kom efter Lind. Lind hjälpte jag flytta till Mullhytta Johansson flyttade under år 47 till Degernäs gård, Degerfors, han tog med körare Tore Jansson och Ragnar Karlsson . (När jag var anställd vid Degerfors 49-50 de hälsade på mig då och då.)

Jag åkte förbi kvarnen där Nils Eriksson tidigare mjölnare numera snickare bodde med Wahlborg och barnen Olle, Nils Erik, Gun o Inga-Lill. Majbritt hade flyttat hemifrån. Även August Johansson bodde där, han var änklings och kolare.

Ovanför kvarnen fanns ett annex tillhörande Svartå herrgård (Pensionat) desamma låg efter vägen, och här fanns utbildning för bättre välsituerades barn i husmodersskola och vävning. Pensionatet inhyste gäster året runt och vid stora helger och semestertider. Mestadels kom de från Stockholm och fina titlar i direktörer, fabriker och grevar etc. När jag var barn jag lekte med deras barn och var inbjuden på pensionatet med deras fina leksaker. En pojke yngre än mej hette Gösta Björe som var med mej i ladugården. Jag fick fina presenterna från Stockholm varje jul. Acke Lilliesköld var en välutrustad cowboy med fina pistoler etc. även en syster han hade som var mycket vacker. Senare år när jag växt till mig (16) jag träffade Berger, dotter till Generaldir. för SJ. Under åren 45-49 jag träffade nån flicka som var på husmodersskola. De mest intressanta var år 45 en flicka Gulli Carlson från Norrköping och en flicka från Gotland, Kerstin Kolmodin. Var på Gotland 1948 (Kåbelin o jag) jag skäms fortfarande att jag ej skrev o tackade för vår vistelse, tiden gick och något brev blev ej skrivit.

Min färd till jobbet blev efter Lillsjön tills jag såg hyttoppan. Dessförinnan skolan på en kulle, -vänster sida, mina lärare var i de första klasserna Anna Nilsson, och hon hade en förmåga att knäppa löss, när man hade såna varelser med sig till skolan, hon var duktig att läsa och skrev vackert. Med åren blev hon klen i nerverna och vistades på Tranås.

Min lärarinna i 3-4:de klass var Lisa Edlund, dotter till en tidigare folkskollärare Erik Edlund som även hade söner som blev framstående chefer inom Bergsslagens stålindustri. Vi var 7 st i 3-4 klass, det var Snövit o de sju dvärgarna, en populär barnfilm på slutet 30-tal. I 4:de klass var vi tre, det var Bengt Davidsson, blev Örebro-ing., Olle Eriksson blev murare och jag, slutligen plan.chef vid Sandvik. I 3:e klass var

C

Rune Bergström, blev rättare i Haaland, Nils Karlsson (Kåbelin) blev målar Sören Olsson, blev verkstadsarb. Bulten Svartå, Karl Erik Forsberg från Oxhult, sannolikt ett yrke inom skog, viltvård etc.

Ett intryck jag kommer ihåg en mulen dag den 9 april 1940 då vår lärarinna Lisa talade om efter lunchrasten att tyska trupper okuperat Danmark och Norge. På vägen hem från skolan mötte vi många killar som kom på cykel och mindre resväskor, vilka fått inkallelse per radio, det var Sven Bergström, Gösta Nilsson m.fl. som gav sig till station f.v.b. till I 3, Örebro.

Åren 1940-42 jag hade Erik Abenius som lärare, med undantag att vi hade nå nån vikarie, då Erik var inkallad. Vi var 3 årsklasser, födda -27, -28 och -29. Under denna tid byggdes ett luftvärnstorn ovanför skolan, där vi först hade manliga luftbevakare och därefter kvinnliga. Det var brist på vapen, varför luftbevakarna fick öva med träbössor. Yngre manliga luftbevakare var intresserade av välväxta flickor i skolan, vilket var bekymmersamt för deras föräldrar. I denna skola läste jag konfirmationsundervisning våren 1942 för komminister Eriksson o Isman, vi läste fram pingsten samma år, ettår tidigare än normalt med årskurs -28, i Mullhyttans kyrka. Problemet var kostym, min far fick 45 kr av kommun, köpte en chewiot-kostym för kr 30:-. Resten skulle vara till övr. kläder. Vilka var vi från Svartå, Karl Erik Bäck, Olle Eriksson, Birgit Bergström, Kerstin Jansson, Siv Nilsson, Gunborg Sundström och jag. Övriga klassen läste fram i Svartå Metodistkyrka.

På vägen vänster sida fanns Metodistkyrkan. Föreståndare var byggmästare Leander och hans näraste kyrkan var Ernst Mörk, Carl Lång, Carl Hjerpe, Erik Andersson (Atterstig), Ville Larsson, kvinnor var Anna-Beth Gustafsson gift med Hjalmar Gustafsson, Cykelverkstaden, dessutom resp. fruar till tidigare nämnda manliga medarbetare.

Metodistkyrkan var mycket aktiv, söndagsskola, gudstjänster, samkväm med auktion o tårtfat till kaffet. Min söndagsskollärare var Helmer Carlsson, vaktmästare i skolan efter Källström, dessutom var han frisör.

Vid skolavslutningarna före sommarferien vi gick till kyrkan och fick premie, det var i regel en blank skinande 2-krona, och vi sjöng den traditionella sången "Den blomstertid som kommer". Skolinspektör var först närvarande i skolan och från kommun skogvaktare Carl Ivar Persson, Skogshill. På vägen vänster sida fanns Backalund, där bodde bruksarbetare Carl Adamson med Mia, Rune hade flyttat till Stockholm. Ture Öhrman, Gunnar ~~Karlsson~~ Karlsson, Valter Dimberg ~~xxxx~~ Sigurd Danielsson sistnämnda med fam. o.fl.

På vänster sida fanns även Kvarntorp, här bodde Karl Fredriksson, ordf. i fattigvårdsstyrelsen och körkarl på bruket, Oskar Edman med sönerna Ivan och Nisse. Ingmar hade flyttat till Eskilstuna och en dotter, Ivan flyttade till syster i Eskilstuna och utbildade sig till ingenjör med högsta betyg som getts på skolan. Ivan blev direktör inom Volvo-koncernen. Han var utsänd av Engellau, att introducera MTM-metoden från Amerika till Sverige.

Nu på min cykelväg till kontoret har jag kommit fram till hyttbacken där jag på höger sida ser hela industriområdet. Se Industri.

På vänster sida finns nu Ingeniörsbostaden med park, ingenjör Carl Olsson bor fortfarande kvar efter pensionering. Nya driftchefen Folke Hallgren från Åkers Styckebruk har installerat sig, hans fru heter Elsie, de har en pojke som heter Jan. Mina intryck, Folke gick tidigt på morgonen en runda i industriområdet, Elsie var morgontrött, pojken Jan vaknade och ville ut, öppnade fönstret och kastade ut stövlarna, därefter kom över vägen till oss på kontoret och väntade på sin far för att äta frukost. Jag var yngst på kontoret, och därvid en springpojke till Elsie, köpa cigaretter, ta upp potatis och hjälpa till vid större middagar. Jan hade en kompis i samma ålder Bengt Björn, Jan blev högskoleingenjör och chef i Norrbottens Järnverk. Jan fick en bror sen de flyttade till Boxholm 1950 som heter Matz och är specialist inom EU och rappoterar i Sveriges TV. År 1967 besökte jag Boxholm, leveranser av stångstål till Sandvik, Folke hade då gått i pension.

Mitt emot ingeniörsbostaden var Brukskontoret, och höger därom Slottet, en större bostad med många lägenheter, rum o kök. Här inrymdes Alvar Carlsson, masmästare, brodern Georg Carlsson. Vilma Kindfors med sonen Henry och dottern Lena. Jacob Carlsson med fru Birgit, John Björn med Ella och barnen Britta o Bengt. Valfrid Mörck m.fl.

Idag stannar jag inte vid kontoret utan fortsätter med målet Svartå station som kan vara en slutpunkt.

På vänster sida ser jag ett vitt hus, där finns en tvättinrättning som sköts av Ester Carlsson och Ebba Mörck. I huset bor Ester och hennes bröder Gottfrid o Hjalmar båda kolfatare vid hyttan.

På höger sida har vi en arbetarbarack, här bor C.Th. Carlsson med fru och dotter. Sonen Fritz har egen bostad. C.Th. svarade för panneldningen på kontoret. I huset bodde även Håkan Björn med Märtha och sönerna, samt Carl Colmodin, kolfatare, ogift, och nattvakten Oskar Schef, ogift. Colmodin reste ofta till Rönfors och hälsade på släkt, bl.a. var han i unga år förtjust i en kvinna. Denna kvinna blev gift med en polis, varvid han uttryckte att hade fått henne hade han även blivit polis. Carl Nordström bodde där med Hanna och sonen Rune, som tidigare arbetat på labbis, men nu problem med nerverna, Rune var duktig schackspelare. Bernhard Hallberg, stat.tj.man spelade i stort varje dag med Rune. Efter gatan på vänster sida en ny arbetarbarack, här bodde Olle Bäck och Hanna Adamsson, Gustav Carlsson o Lisa

4

På vänster sida gick en väg till Smedstorp, här bodde Hilmer Anstensen med Mia, och sönerna Roland och Gösta. Roland gick i realskola Örebro, och Gösta skulle börja skolan. Oskar Gröning och Gustav Gröning m. fam. Filip son till Gustav hade tagit studenten och läste till läkare.

Oskar Grönings son Carl bodde där med Gunborg. Gröning var vallonsläkte Börje Mörk m. fam.

På vänster sida hitom kanalen fanns ånyo arbetarbarack, här bodde Otto Moström, Bertil Gröning med Anna

På höger sida ovan kanalen fanns Knittelbo, arbetarbarack, den inhyste Gustav Adel Björn m. fru, Robert Källström, Göte Öhrman, båda med fam. Hj. Karlsson m. familj (hemmavarande Nils o Majken) Karl Nilsson m. fam Bernh. Abrahamsson m. fam.

På samma sida i annan arb.barack hitom ~~xxx~~ koisken bodde G.F. Mörk med dottern Ebba och sonen Fridolf (skomakare), även Holger Mörk bodde där.

På vänster sida fanns ytterligare ett par baracker, här bodde Carl ~~Rani~~ Danielsson m. fru, sonen Sixten, Frans Nilsson m. fru, sonen Gösta. Uno Dimberg m. fam.,

Nu var jag i korsningen, där fanns vägen till Åtorp, Konsum som kom till under 30-talet, föreståndare Sven Lundin, här fanns även Harry Larsson, Elof Gröning ~~myfi~~, Britta-lisa Malmqvist, Irma Forsberg m.fl. Arne Carlsson från Ådalen var budutkörare. Oklart vilka var anställda 1944.

Mitt emot fanns träffpunkten ~~xxxx~~ "KIOSKEN" Gustaf Jansson förvaltade och ägde densamma. Gustaf var hygglig och gav korta krediter vid köp cig.etc. Brodern Erik bytte av Gustaf på sin fritid, och hämtade tidningarna vid Jvg-stationen, speciellt kvällstidningarna Expressen, Aftontidningen (AT) och Aftonbladet var eftertraktade.

På samma sida av gatan fanns Littorins Bilstation, ägare Harry Littorin, dottern hette ~~Maw~~ Florens och sonen Rolf. Fru Littorin var dotter till Otto Moström.

Utöver taxi-rörelse hade han lastbilsåkeri för transport av massaved och timmer. De mest kända chaufförerna var brodern Carl, gift med skogvaktare C.I. Perssons dotter. Bertil från Mormorstorp, omkom i en ~~tra~~ tragisk olycka ~~via~~ med tåg, Örebro-banan vid Fallet år 1946, medresenären "tummarkalle" omkom även. Bertil hette Eriksson och "tummarkalle" hette Karlsson och bodde vid Storsjöboda (Storbo).

Herbert Atterstig, Olle Bäck var anställda, dessutom Gunnar Jansson.

På samma sida fanns Gustaf Erikssons Specerier, sonen David skötte densamma, även här fick man kredit.

Om vi fortsätter fanns en ny villa, ägare Ernst Mörk, rättare på bruket, på samma sida Thedor Carlsson och hans cykelverkstad, efterhand tillverkare av brickor till bultfabriken.

På andra sidan mittemot Littorins fanns Gustav Andersson, snickare och nedanför mot Storbjörken Elektrikern Carl Hjerpes villa.

F

Jag fortsätter rakt mot Järnvägsstation, på vänster sida Erik Atterstigs hus, anställd vid vägverket, och körare av väghyveln.

Nästa villa var överlärare Eric Abenius och barnen Bengt, Birgitta o ~~Berit~~ Berit. (Bengt hade jag mycke kontakter med under vårt verksamma arbetsliv - På samma sida fanns Sjötullen, där fanns en klädesaffär och hyresgäster bl.a. bodde Per Elis Persson där som hade Taxi-rörelse och skötte postgång o transporter till Åtorp. Axel Eriksson hade även taxi o lastbilsrörelse, där Sixten, sonen, och Gunnar i "Storbo" körde lastbilarna. Även de var hyresgäster. Aronsson och Wahlgren var hyresgäster.

På samma sida fanns sen Hotellet med Lagerholm som krögare, där tog många handelsresande in mellan tågresor o byten. Där kunde även man kunde gå in och köpa en pilsner o smörgås med sill. Var populärt för många som var törstiga.

På andra sidan fanns Järnvägsstationen SVARTÅ med en höjd över havet 99.3 meter, och en livlig tågtrafik ~~mitt~~ mellan Laxå - Charlottenberg och Svartå - Örebro. I svartå var byte från Örebro till s.k. Värmlandståget. Varannan timma gick ett persontåg i båda riktningarna, dessutom alla godståg. Till Svartå kom godsvagnar med träkol, malm, slig, kalksten och varje dag gick ett koppel med vagnar kl 13.00 till Bruket som växlades in på sina lossningsplatser, samtidigt tomma vagnar togs åter till station.

Vid den tiden var stationen bemannad med mycket personal, där fanns Stins (Stationsmästare) som bodde på övervåningen i stationshuset, där fanns kontorist och många stationstjänstemän. Att arbeta inom SJ var ett framtidsjobb med god pension och alla var lyckliga som fick ett jobb där. Vid den tiden fanns veteranerna Gustaf och Wilhelm Olsson (Gustav-Olle och Vill-Olle) Kling, Magnusson, Engström, en veteran Arvidsson och Bernh. Hallberg (Shack-spelare) Ibland tjänstgjorde även Yngve Olsson, John Olsson (söner till Vill-Olle). I regel gick sönerna till samma jobb som föräldrar.

Bakom Stationshuset fanns Poststation, med Maja Jonsson som postföreståndare. Birger Kindfors var brevbärare inom Svartå-området.

Här fanns även Kommunhuset med Harsbo som kommunalkamrer. Där fanns även en gästgivargård (gammal) numera bostäder, här bodde Hugo Gustafsson Arne Fredriksson.

Bakom denna bebyggelse fanns Vägmästarens bostad, Landfiskalens bostad senare läkarmottagning (Agneta von Schele) Landfiskalsfru var Greta Gustafsson, skötte Röda Korset och syster till Maja Jonsson. Det fanns ett Kondis, goda bakelser mitt emot posten.

Vad som nämnts i bebyggelse fanns även bostäder och villor som beboddes av Hellqvist (söner Hilding, Allan hemmaboende) Bröderna Svensson där ~~här~~ barnen hette Bertil (Staren) och Inga-Maj utflugna ur boet. Anton och Bernhard Pettersson i villa. Schaktmästaren Eriksson gift med Karin Olsson dotter till drift.ing. C.Olsson. I samma villa bodde pensionerade Olsson med fru. Det byggdes många nya villor och priserna var ca 40.000 kr. Ett stort belopp på den tiden. Bl.a. min arbetskompis Hans Öhrman byggde, många ojade sig, han gjorde ett bra klokt val och god affär.

Nu avslutar jag min berättelse, det finns mycket ytterligare att komplettera för minnet vill ej taga slut. Bl.a. byggde Will-Olle ett hus vid Sjön Storbjörken, det bebos av skolkamrat till mig Sören Olsson gift med syster till Björnstorpspojkarerna Carl Erik och John (~~Boore~~ Borren).

De som läser detta får väl göra sina kompletteringar och kanske få en mindre historia i detaljerad form.

Idrotten helt bortglömd, det var fotboll och bandy som dominerade.

Jag har nu bara suttit ock skrivit för att få bort en del saker ur huvudet Jag kommer ej att läsa igenom vad jag skrivit, det får andra göra, jag orkar ej, och är glad att detta blev gjort.

Slutar defenitivt nu.

Åke Hammar
Sandviken